

จริยธรรมในนิทานวิกรมจริท

ความหมายของคำว่าจริยธรรม

จริยธรรมเป็นคำสมาสของคำว่า จริยะ (cariya) ซึ่งเป็นคำภาษาบาลี กับคำว่า ธรรม (dharma) ซึ่งเป็นคำภาษาสันสกฤต จริยะเป็นคำกิริยประกอบรูปศัพท์จาก ชาตุจฺร (/car) ลง ย (ya) ปัจจัย แปลว่า อันบุคคลควรประพฤติ ความประพฤติ พฤติกรรม สภาพแห่ง... ชีวิตแห่ง...⁴⁴ ส่วนคำว่า ธรรมเป็นคำกฤต ประกอบรูปศัพท์จาก ชาตุชฺร (/dhr) ลง ม (ma) ปัจจัย แปลว่า หน้าที่ การทรงไว้ กฎเกณฑ์ การปฏิบัติ ความดีงาม ความถูกต้อง⁴⁵ คำว่าจริยธรรมจึงมีความหมายตามรูปศัพท์ว่า หน้าที่ที่ควรประพฤติหรือความดีงามที่ควรประพฤติ

สำหรับความหมายโดยนัย นักวิชาการทั้งทางตะวันตกและตะวันออกได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน จะขอยกเฉพาะคำนิยามของนักวิชาการในประเทศไทยมาเป็นตัวอย่างดังนี้

1. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้นิยามของคำว่าจริยธรรมไว้ว่า เป็นคำนามหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม⁴⁶

⁴⁴ T.W. Rhys Davids and William Stede, The Pali Text Society's Pali-English Dictionary (London : Luzac & Company Ltd., 1966), p. 263.

⁴⁵ Sir Monier Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, p. 510, col. 3.

⁴⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2526), หน้า 214.

2. ในรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาหาเกณฑ์ปกติของระดับพัฒนาการทางจริยธรรมและองค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปความหมายของคำว่าจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมคือ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม⁴⁷

3. พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวถึงคำจริยธรรมไว้ดังนี้ จริยธรรม (Morality) โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับจริยศาสตร์ (Ethics) ในเรื่องของปรัชญา (Philosophy) เป็นเรื่องของ การค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคมซึ่งถือว่าถูกต้องดีงาม และสิ่งซึ่งถือว่าผิดหรือชั่วไม่ควรประพฤติแล้ววางหลักกำหนดเป็นมาตรฐานไว้⁴⁸

4. ควงเคื่อน พันธมนาวิน ได้อธิบายว่า จริยธรรมหมายถึงลักษณะทางสังคมซึ่งมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทนี้ คือลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้นเป็นพฤติกรรมที่สังคมชอบและสนับสนุนให้กระทำ ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด ผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะพฤติกรรมประเภทแรกมาก⁴⁹

5. ซีระพร อุวรรณโณ ให้นิยามว่า จริยธรรมหมายถึงระบบของกฎเกณฑ์ที่ใช้จำแนกการกระทำที่ดีจากการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกต้องจากการกระทำที่ผิด และการกระทำที่ควรจากการกระทำที่ไม่ควร⁵⁰

⁴⁷ กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาหาเกณฑ์ปกติของระดับพัฒนาการทางจริยธรรม และองค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, 2524), หน้า 3.

⁴⁸ พระยาอนุমানราชชน, ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, 2516), หน้า 409.

⁴⁹ ควงเคื่อน พันธมนาวิน, จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2522), หน้า 32.

⁵⁰ ซีระพร อุวรรณโณ, "แล้วเราจะเสริมสร้างจริยธรรมกับคนวัยใด", วารสารครูศาสตร์ 11, 4 (เมษายน-มิถุนายน, 2526), : 2.

อย่างไรก็ตาม สมโภชน์ เขี่ยมสุภามิต กล่าวว่

ความหมายที่แท้จริงของคำว่า จริยธรรม ยังไม่สามารถจะหาข้อยุติใ้ นักการศึกษาหลายท่านเน้นจริยธรรมที่เหตุผล ในขณะที่นักศึกษ่อีกกลุ่มหนึ่ง เน้นจริยธรรมที่ทัศนคติ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักการศึกษาที่เน้นถึงพฤติกรรมเชิง จริยธรรมอีกด้วย⁵¹

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จริยธรรมหมายถึง หน้าที่และการกระทำที่ดีที่บุคคล ควรประพฤติทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนาว่าสุจริต 3 ประการ⁵² คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และใจสุจริต

เนื้อหาจริยธรรมในนิทานvikramajit

จากการศึกษาและวิเคราะห์จริยธรรมในนิทานvikramajit ผู้วิจัยมีความ เห็นว่านิทานvikramajit เป็นวรรณคดีคำสอนที่เขียนขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ

1. เพื่อยอพระเกียรติของท้าวvikramajitยว่าเป็นพระราชาผู้มีจริยธรรม ที่เลิศ
2. เพื่อสอนจริยธรรมให้แก่พระราชา พราหมณ์ ข้าราชการ และ คนทั่วไป

เนื้อหาในนิทานvikramajitมุ่งกล่าวถึงจริยธรรมอันดีเลิศของท้าวvikramajitย เป็นสำคัญ เพื่อยอพระเกียรติของพระองค์และเพื่อเป็นตัวอย่างของพระราชาใน อุดมคติ ส่วนจริยธรรมอื่น ๆ เช่น หน้าที่ของคนในสังคม การคบเพื่อนคั่นได้ สอดแทรกไว้เพื่อสอนพราหมณ์ ข้าราชการ และคนทั่วไป เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วน แล้วจะเห็นได้ว่าจริยธรรมของท้าวvikramajitยที่มีโชหน้าที่ของพระราชาก็คือ จริยธรรมของคนคั่นเอง ซึ่งบุคคลควรนำไปประพฤติปฏิบัติไม่เฉพาะแต่ผู้ที่เป็น

⁵¹ สมโภชน์ เขี่ยมสุภามิต, "การพัฒนาจริยธรรมตามแนวการปรับพฤติกรรม," วารสารครุศาสตร์ 11, 4 (เมษายน-มิถุนายน, 2526), : 15.

⁵² พระศรีวิสุทธิญาณ, อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 39.

พระราชทานนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาจริยธรรมในนิทานvikramajit เป็น 3 ประเภท โดยใช้วัตถุประสงค์และฐานะทางสังคมของคนอื่นเคียงที่นิทานเรื่องนี้มุ่งสั่งสอนเป็นหลัก เพื่อความสะดวกในการกล่าวถึงเนื้อหาจริยธรรมคือ ประเภทแรก เป็นจริยธรรมของท้าววิกรมมาติศย์ ประเภทที่สอง เป็นจริยธรรมของชนชั้นสูง ได้แก่จริยธรรมของพราหมณ์และจริยธรรมของข้าราชการ ประเภทที่สาม เป็นจริยธรรมของคนทั่วไป เช่น หน้าที่ของคฤหิ์สดี หน้าที่ของภรรยา หน้าที่ของลูก การคบเพื่อนดี การมีวจีสัจจริต เป็นต้น

ก. จริยธรรมของท้าววิกรมมาติศย์

เนื้อหาจริยธรรมของท้าววิกรมมาติศย์แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ หนึ่ง จริยธรรมที่ได้จากการฝึกฝนอบรมจิตใจ เช่น การสละ ความอดทน การมีวาจาสัตย์ จริยธรรมประเภทนี้เป็นจริยธรรมสากลที่ศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนประพฤติปฏิบัติ สอง จริยธรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อในศาสนา และสาม จริยธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองโดยเฉพะาะ

1. จริยธรรมที่ได้จากการฝึกฝนอบรมจิตใจ

ก) การสละ จริยธรรมข้อนี้เป็นจริยธรรมข้อสำคัญที่สุดในการบรคจริยธรรมทั้งหลายที่มีอยู่ในนิทานvikramajit นิทานทุกเรื่องจะมีจริยธรรมข้อการสละของท้าววิกรมมาติศย์อยู่ด้วยเสมอ ส่วนใหญ่เป็นการสละทรัพย์สินและสิ่งมีค่า ในนิทาน 32 เรื่องมีเพียง 2 เรื่องคือเรื่องที่ 13 และเรื่องที่ 28 ที่มิได้กล่าวถึงการสละทรัพย์สินและสิ่งมีค่า แต่ก็ได้กล่าวถึงการสละอย่างอื่นคือ การสละความสุขและความปลอดภัย นิทานบางเรื่องกล่าวถึงการสละชีวิต เช่น เรื่องที่ 2 เรื่องที่ 7 เรื่องที่ 8 เรื่องที่ 17 เรื่องที่ 22 และเรื่องที่ 27 นิทานบางเรื่องกล่าวถึงการสละความสุขและความปลอดภัย เช่น เรื่องที่ 9 เรื่องที่ 11 เรื่องที่ 12 เรื่องที่ 13 เรื่องที่ 26 และเรื่องที่ 28 การสละเป็นอุกมคคิสูงสุดที่คนอื่นเคียงมุ่งหวังให้ผู้ที่ เป็นพระราชาก็เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ เพราะ จริยธรรมข้อนี้เป็นรากฐานสำคัญในการบำบคทุกขบารุ่สูงสุดให้แก่ราษฎร เช่น การสละทรัพย์สินและสิ่งมีค่าเป็นการขจัดความยากจนของประชาชน และการสละชีวิต และการสละความสุขและความปลอดภัยของตนเอง เพื่อเป็นการขจัดภัยอันตรายต่าง ๆ

ของประชาชน ทำให้สังคมมีความสุข เมื่อสังคมสุขประเทศชาติก็เจริญรุ่งเรือง
ใน "มหาภารตะ" ศานติบรรพ พระกฤษณะได้ตรัสกะพระเจ้ายุधिษเฐียรว่า

ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีราชธรรมเป็นประธาน
วรรณะทั้งหลายทั้งปวงย่อมได้รับการคุ้มครอง
ความเสียดสละทั้งสิ้นมีอยู่ในราชธรรม
คูก่อนพระราชา ท่านกล่าวว่าธรรมที่ประกอบค้ำ
คยาคะเป็นธรรมที่ดีเยี่ยมและมีมาแต่โบราณ 53

ฉันทบทนี้แสดงให้เห็นว่า ราชธรรมเป็นจริยธรรมที่สำคัญที่สุดของพระราชา และใน
ราชธรรมนี้ คยาคะเป็นธรรมที่ดีที่สุด

คยาคะที่ทำววิกิรมาติคยฺทรวงปฏิบัติมีหลายลักษณะดังนี้

1) การสละชีวิต ทำววิกิรมาติคยฺจะทรวง.

สละชีวิตของตนเองเสมอ หากว่าการสละชีวิตนั้นสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ เช่น ช่วย
ชุบชีวิตร่างที่ไร้ศีรษะ ช่วยทำให้สระน้ำมีน้ำบริบูรณ์เพื่อประโยชน์ของประชาชน ช่วย
ให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ทรมานและโศกสมปรารถนา หรือช่วยให้ผู้อื่นกลับตัวเป็นคนดี
เพราะพระองค์ทรงคิดว่า ร่างกายแม้จะมีชีวิตอยู่ยืนยาวเพียงใดในที่สุดก็ต้องพินาศ
ไป ดังนั้นจึงไม่ควรเสียคาร่างกายแต่ควรใช้ให้เป็นประโยชน์มากกว่า ดังปรากฏ
ในนิทานเรื่องที่ 8*

53 Mahābhārata (Gorakhpura : Gītā Press, 1957), Vol. 3,

p. 387.

sarve dharmā rājadharmapradhānāḥ

sarve varṇāḥ pālyamānā bhavanti /

sarvastyaḡo rājadharmesu rājam

satyāgam dharmam cāhuragryam purāṇam // 27 //

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข., หน้า 94.

นิทานที่กล่าวถึงการสละชีวิตของท้าววิกรมมาติศย์มี 9 เรื่อง นิทาน 6 เรื่อง คือนิทานเรื่องที่ 2 เรื่องที่ 7 เรื่องที่ 8 เรื่องที่ 17 เรื่องที่ 22 และเรื่องที่ 27 เป็นการสละชีวิตเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนนิทานอีก 3 เรื่องคือนิทานเรื่องที่ 15 เรื่องที่ 18 และเรื่องที่ 21 เป็นการสละชีวิตเพื่อแสดงความกล้าหาญอันเป็นจริยธรรมประการหนึ่งของพระราชาที่ดี กล่าวคือ พระราชาที่ดีเมื่อพระองค์ทรงทราบเรื่องราวที่แปลกประหลาด เช่นเรื่องหญิงสาวผู้คงงามมากที่ปรารถนาจะแต่งงานกับบุรุษที่กระโดดลงในหมอน้ำเค็มค เรื่องนางฟ้า 8 องค์ที่คำหาตกลงไปในสระน้ำเค็มค หรือเรื่องเสาประหลาดที่โผล่จากแม่น้ำและยืดยาวขึ้นเมื่อเวลาที่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนกระทั่งถึงรัศมีของดวงอาทิตย์แล้วจึงลจจต่ำลง พระองค์ควรเสด็จไปทอศพระเนตรและควรแสดงความกล้าหาญกระทำในสิ่งที่ไม่มีความกล้าทำ เพราะความกล้าหาญของพระราชาเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ดึงดูดจิตใจของประชาชนได้ การสละชีวิตจึงเป็นจริยธรรมที่พระราชาพึงปฏิบัติทั้งเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและเพื่อแสดงความกล้าหาญของตนเอง

2) การสละทรัพย์สินและสิ่งมีค่าต่าง ๆ

ท้าววิกรมมาติศย์ทรงสละทรัพย์สินให้เป็นทานอยู่เสมอ เช่นถ้าพระองค์ทรงพบเห็นคนยากไร้หรือคนขอทานพระองค์จะประทานให้ปันเหรียญ ถ้าพระองค์ทรงสนทนากับเขาพระองค์จะประทานหมั้นเหรียญ ถ้าพระองค์ทรงพระสรวลกับเขาพระองค์จะประทานแสนเหรียญ และหากว่าพระองค์ทรงพอพระทัยการกระทำของเขาพระองค์จะประทานโกฏีเหรียญ ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 1 นอกจากนี้ในนิทานเรื่องที่ 6 พราหมณ์ได้หลอกลวงพระองค์เพื่อขอพระราชทานที่ดิน ท้าววิกรมมาติศย์ทรงทราบว่าพราหมณ์ผู้นี้หลอกลวงพระองค์แต่พระองค์ก็ยังไม่ประทานให้และให้มากกว่าที่พราหมณ์ขอลืออีก คือทรงสร้างอาณาจักรให้และประทานทรัพย์สินอีกจำนวนมากเพราะทรงเห็นว่าเขาเคือกร่อน ในนิทานเรื่องที่ 16 พราหมณ์ได้ขอลูกของค่านักเท่าตัวบุตรสาวของตนเพื่อใช้ในพิธีมงคลสมรสพระองค์ก็ประทานให้ตามที่ขอ

นอกจากการสละทรัพย์สินของพระองค์แล้ว ท้าววิกรมมาติศย์ทรงทำให้เทพเจ้าพราหมณ์และนางฟ้าพึงพอใจด้วยคุณธรรมต่าง ๆ เช่นความกล้าหาญ ความอดทน และการช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งทำให้พระองค์ได้รับสิ่งมีค่ามากมาย เช่นของวิเศษมีรัตนวิเศษ

(นิทานเรื่องที่ 3) ผลไม้วิเศษ (นิทานเรื่องที่ 10) แหวนวิเศษ (นิทานเรื่องที่ 18) คินสอ ไม้วิเศษและผ้า (นิทานเรื่องที่ 20) และแก้ววิเศษ 8 ดวง (นิทานเรื่องที่ 21) เป็นต้น บางครั้งพระองค์ได้รับพรซึ่งผู้ที่ให้พระองค์ต้องมาเพ็ญเพียรเป็นเวลานาน และบางครั้งพระองค์ได้รับหญิงสาวที่งมงายมาก สิ่งมีค่าเหล่านี้ทำวิกรมมาทิกย์ไม่ทรงหวงแหนเลย พระองค์ประทานให้ผู้อื่นทุกครั้ง ส่วนมากเป็นการให้เพื่ออภัยโทษแก่ผู้อื่นซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระราชา ซึ่งในหนังสืออรรถศาสตร์ก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า

พระราชาพึงปล่อยผู้ทุกข์ยาก ผู้ไม่มีที่พึ่ง และผู้เจ็บป่วยทั้งหลาย
ให้พ้นจากเครื่องพันธนาการทั้งหลายทั้งปวงและพึงอนุเคราะห์⁵⁴

3) การสละความสุขและความปลอดภัย

จริยธรรมอีกประการหนึ่งที่ทำวิกรมมาทิกย์ถือปฏิบัติ เสมอคือการปลอมแปลงพระองค์ ท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ เพื่อที่ว่าในโลกนี้มีบุคคลสำคัญอยู่ที่ใด มีสถานที่จาริกแสวงบุญ ที่ใดบ้าง ฯลฯ การท่องเที่ยวทำให้พระองค์ทรงทราบความเป็นไปของแผ่นดินที่พระองค์ปกครอง ทราบความเป็นอยู่ของราษฎร เข้าถึงจิตใจและความต้องการของพวกเขา และเมื่อพระองค์ได้รับทราบว่ามิใช่เค็กร้อน พระองค์จะเสด็จไปช่วยเหลือทันทีโดยมิได้คำนึงถึงสวัสดิภาพของพระองค์เอง เช่นการสังหารภกษสที่จับชายที่นอนหลับร่วมกับนางนรโมหินีกินเป็นอาหาร (นิทานเรื่องที่ 9) การขอร้องให้ภกษสเลิกการกินมนุษย์เป็นอาหารทุกวันวันละคน (นิทานเรื่องที่ 11) การเสด็จไปสังหารภกษสที่ทารุณกรรมหญิงสาวซึ่งถูกพรหมณ์สาปแช่งไว้ (นิทานเรื่องที่ 12) การเสด็จลงไปกลางแม่น้ำที่ไหลเชี่ยวเพื่อช่วยเหลือพรหมณ์ชราและภรรยา (นิทานเรื่องที่ 13) เป็นต้น ภัยที่วิกรมมาทิกย์เสด็จไปขจัดนั้นเป็นภัยที่น่ากลัวและร้ายแรงกว่าที่คนธรรมดาจะสามารถขจัดได้ เพราะผู้ตั้งมุ่งสอนใจว่าพระราชาที่ตีควรมุ่งครองขจัดภัย

⁵⁴ Kāutilya, Arthashastra (Lahore : The Bombay Sanskrit Press, 1923), Vol. 1, p. 252.

ต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของตนเอง

จริยธรรมข้อการสละนี้ ไม่ว่าจะเป็นการสละชีวิต การสละทรัพย์สินและสิ่งมีค่า และการสละความสุขและความปลอดภัย เป็นจริยธรรมข้อที่สำคัญที่สุดสำหรับพระราชาและเป็นจริยธรรมข้อที่ประหลาดปฏิบัติได้ยากที่สุด เพราะก่อนที่จะปฏิบัติจริยธรรมข้อนี้ได้จะต้องมีธรรมข้ออื่น ๆ เป็นองค์ประกอบอยู่ด้วยคือ ต้องมีความเมตตากรุณา ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุขและพ้นทุกข์เป็นพื้นฐาน นอกจากนี้หากจะสละชีวิต พระราชาต้องมีความกล้าหาญเป็นองค์ประกอบ หากสละทรัพย์สินและสิ่งมีค่าต่าง ๆ ต้องมีความโอบอ้อมอารีและความไม่โลภเป็นองค์ประกอบ และหากจะสละความสุขและความปลอดภัยพระราชาต้องมีความกล้าหาญและความอดทนเป็นองค์ประกอบ

ข้อที่น่าสังเกตุก็คือ ท้าววิกรมมาติคย์ทรงพร้อมเสมอที่จะสละชีวิตของพระองค์เองเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น แต่พระองค์ไม่ได้สละชีวิตเพราะเพื่อ พระองค์ทรงพิจารณาเหตุผลก่อนเมื่อมีความจำเป็นต้องสละชีวิตเพราะเป็นวิธีที่จะช่วยเหลือประชาชนได้พระองค์จึงจะสละชีวิต เช่นในนิทานเรื่องที่ 25

ข) ความอดทน จริยธรรมข้อนี้ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า ไชรยะ (dhairya) ซึ่งแปลว่าความอดทน ความมั่นคง ความแน่วแน่ เมื่อท้าววิกรมมาติคย์ทรงตัดสินพระทัยว่าสิ่งนี้ควรจะทำหรือคนผู้นี้ สัตว์ควันนี้ควรได้รับความช่วยเหลือ พระองค์จะอดทนทำจนสำเร็จแม้ว่าจะยากลำบากหรือทุกข์ทรมานเพียงใดก็ตาม เช่นในนิทานเรื่องที่ 26 ท้าววิกรมมาติคย์ทรงเผ่าคุณแลแม่โคสุริซึ่งแปลงเป็นแม่โคอนาถาจมอยู่ในปลักกมตลอดคืนทั้ง ๆ ที่ฝนตกเพื่อไม่ให้แม่โคถูกเสื่อทำร้าย

ค) การมีวาจาสัตย์ ท้าววิกรมมาติคย์เป็นพระราชาผู้ทรงรักษาวาจาสัตย์ หากตรัสสิ่งใดแล้วพระองค์จะไม่ทรงคืนคำเลยแม้พระองค์จะทรงได้รับความเดือดร้อนก็ตาม เช่นในนิทานเรื่องที่ 24 ท้าววิกรมมาติคย์ทรงยืนภาวนาในน้ำซึ่งสูงแค่นั้นเอนเป็นเวลา 1 ปีจนกระทั่งได้รับน้ำอมฤตจากพญานาควาสุกิ ในขณะที่พระองค์นำน้ำอมฤตนี้ไปชุบชีวิตเหล่าทหารที่ถูกพิษของพญานาคอีกคนหนึ่ง เสียชีวิตนั้น พระองค์ได้พบพราหมณ์ผู้หนึ่งและพระองค์ทรงสัญญาจะประทานตามที่พราหมณ์

ทูลขอ ดังนั้นเมื่อพราหมณ์ทูลขอหมอน้ำอมฤตพระองค์จึงประทานให้

ง) การรับฟังเหตุผล ท้าววิกรมมาติศย์จะไม่ทรง
ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งผู้ทำผิดในทันที แต่จะทรงสอบถามเหตุผลเสียก่อน ถ้ามี
เหตุผลที่ถูกต้องของพระองค์จะทรงยกโทษให้ เช่นในนิทานเรื่องที่ 4 เทวทัตทดสอบ
ความกตัญญูของท้าววิกรมมาติศย์โดยให้คนรับใช้ของตนมาลักพาโอรสของท้าววิกรมมาติศย์
และทำที่ไว้ใส่สังหารโอรสแล้ว เพื่อจะทดสอบกว่าด้วยคำซึ่งท้าววิกรมมาติศย์ได้เคย
ตรัสไว้เมื่อคราวที่เทวทัตนำทางออกจากป่าใหญ่ว่าพระองค์จะไม่ทรงลืมและจะตอบแทน
ความช่วยเหลือของเทวทัตนั้น พระองค์จะทรงรักษาคำพูดหรือไม่ เมื่อทหารจับ
เทวทัตมาและพระองค์ได้รับฟังเหตุผลของเทวทัตแล้วพระองค์ทรงให้ปล่อยตัวไป

จ) ความไม่โลภ จริยธรรมข้อความไม่โลภนี้มี
ปรากฏอยู่ในนิทานทุกเรื่อง เพราะจริยธรรมข้อการ สละจะมีขึ้นได้ย่อมมีจริยธรรม
ข้อความไม่โลภเป็นองค์ประกอบอยู่ตั้งแต่กล่าวไว้แล้ว แต่ผู้แต่งคงจะเห็นว่าควรจะ
กล่าวถึงจริยธรรมข้อนี้โดยตรงบ้าง เพื่อเน้นว่าท้าววิกรมมาติศย์เป็นผู้ไม่มีความโลภ
อย่างแท้จริง เช่นที่ท้าววิกรมมาติศย์ทรงปฏิเสธไม่เลือกขอพรใด ๆ ตามที่เทพสวิตฤ
และโยคีจะถวาย (นิทานเรื่องที่ 12 และเรื่องที่ 19)

ฉ) การตักเตือนผู้อื่น ท้าววิกรมมาติศย์จะทรงตักเตือน
ประชาชนให้เห็นว่าสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก เพื่อให้คนเหล่านั้นเลือกประพฤติในสิ่งที่ดีงาม
เช่นที่พระองค์ทรงสละความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องของคนแปลกหน้าที่ว่า บุคคลไม่ควร
เดินทางไปพบมหารุช เพราะหนทางยากลำบากเกินไป พระองค์ทรงตักเตือนว่า
กิจการทุกอย่างย่อมสำเร็จได้หากว่าบุคคลมีความกล้าหาญและความพากเพียร
เมื่อตักเตือนแล้วพระองค์ก็ทำตัวเป็นตัวอย่างด้วยโดยการ เดินทางไปในหนทางที่
ลำบากอย่างยิ่งและเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายเพื่อไปพบฤๅษี (นิทานเรื่องที่ 20) นอกจากนี้
เมื่อพระองค์ทรงพบบุรุษคนหนึ่งผู้ไม่ประกอบสัมมาอาชีพ เอาแต่เล่นการพนัน ไร้ชีวิต
อย่างไรสาระ พระองค์ทรงตักเตือนให้เขาเปลี่ยนนิสัยและทรงหาทรัพย์สินให้เขา
ทำทุนด้วย (นิทานเรื่องที่ 27)

ช) การไม่ประพฤติดิคนประเวณี นิทานที่มุ่งแสดงถึง
จริยธรรมประการนี้ของท้าววิกรมมาติศย์โดยตรงก็คือ นิทานเรื่องที่ 30 ซึ่งเป็นเรื่อง

ของมายากลผู้เฉลียวฉลาด ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงปฏิบัติต่อภรรยาของผู้อื่นเยี่ยงน้องสาวร่วมอุทร แม้ว่าหญิงผู้นั้นจะจงงามเพียงใดก็ตาม ท้าววิกรมมาทิตย์จึงเป็นพระราชอาที่บุรุษทั้งหลายไว้วางใจนำภรรยาของตนมาฝากในเวลาที่มีภารกิจต้องเดินทางไป ที่อื่น

จริยธรรมที่ได้จากการฝึกฝนอบรมจิตใจ เป็นจริยธรรมที่เสริมสร้างบุคลิกลักษณะและบารมีให้แก่ท้าววิกรมมาทิตย์ เป็นเครื่องดึงดูดใจ ดึงดูดความรักดีของทวยราษฎร์ก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อันเป็นเครื่องบันดาลให้เกิดความสำเร็จในการปกครองประเทศ และในบรรดาจริยธรรมเหล่านี้จริยธรรมข้อความเสียสละเป็นจริยธรรมที่สำคัญที่สุด

2. จริยธรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อในศาสนา

จริยธรรมประเภทนี้เป็นจริยธรรมที่มีบัญญัติไว้ในศาสนา เป็นศาสนกิจที่คนอื่นเคียดควรประพฤติปฏิบัติ จริยธรรมที่เกี่ยวกับศาสนกิจของท้าววิกรมมาทิตย์เป็นจริยธรรมที่สำคัญและได้รับการกล่าวถึงบ่อยเป็นที่ 2 รองจากจริยธรรมข้อความเสียสละ จริยธรรมประเภทนี้ได้แก่

ก) การเคารพเทพเจ้า ฤๅษี และพราหมณ์ ตามคติอื่นเดียนั้นถือว่าวาระณะกษัตริย์มีฐานะต่ำกว่าเทพเจ้า ฤๅษี และพราหมณ์ ดังนั้นเมื่อพระราชาก็พบเทพเจ้าและบุคคลเหล่านี้ พระองค์จึงแสดงความเคารพบนอบด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ด้วยการนมัสการ ด้วยการทักทายก่อน ด้วยการต้อนรับ หรือด้วยการให้นั่งบนอาสน์ที่เสมอกัน ในนิทานวิกรมจริต ท้าววิกรมมาทิตย์ได้ทรงปฏิบัติตามบัญญัติทางศาสนาอย่างเคร่งครัด เช่น เมื่อพระองค์ทรงพบเทวดาลัย รูปปั้นเทพเจ้า หรือศิวลึงค์ พระองค์จะทรงทำพิธีส่นานกายก่อนเพื่อชำระร่างกายให้สะอาดแล้วจึงนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น การส่นานกายก่อนแสดงความเคารพเช่นนี้ ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงกระทำเสมอ ถ้าไม่มีน้ำใสสะอาดให้ทรงส่นาน พระองค์ก็จะส่นานกายในอากาศ (นิทานเรื่องที่ 2) นอกจากการนมัสการแล้ว ท้าววิกรมมาทิตย์จะทรงสวดสรรเสริญและบูชาวงสรวงด้วย

ข) การสงเคราะห์พราหมณ์ คนอินเดียโบราณถือว่า พระราชาทรงเป็นญาติของผู้ไม่มีญาติ ทรงเป็นดวงตาของคนตาบอด ทรงเป็นมิกามารดา ทรงเป็นผู้ชี้จักความเคียดแค้นและทรงเป็นครู ดังนั้นพระราชาก็ต้องสงเคราะห์พราหมณ์ให้พ้นจากความยากจน ให้พ้นจากความทุกข์ร้อน และช่วยให้มีร่างกายครบสมบูรณ์เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พราหมณ์ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างอื่นเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว นอกจากการทำพิธีบูชาวงสรวย รายได้ของพราหมณ์จึงมาจากทักษิณาและทานที่ขอมาได้เท่านั้น พราหมณ์ส่วนใหญ่จึงมีชีวิตอยู่อย่างยากจน ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงซัดความยากจน ความทุกข์ร้อน และความไม่สมปรารถนาของพราหมณ์เหล่านั้นอยู่เสมอ ในนิทาน 32 เรื่องมีนิทานที่กล่าวถึงการสงเคราะห์พราหมณ์ของท้าววิกรมมาทิตย์ถึง 12 เรื่อง การที่ผู้แต่งพยายามเน้นให้เห็นว่าพระราชาก็ควรจะต้องสงเคราะห์พราหมณ์นั้น คงเนื่องมาจากผู้แต่งเป็นพราหมณ์นั่นเอง

ค) การจัดทำพิธีบูชาวงสรวย ตามคติอินเดีย เมื่อพระราชาทรงทำพิธีบูชาวงสรวยเทพเจ้าซึ่งเป็นพิธีที่ไม่กำหนดระยะเวลาในการประกอบพิธี พระราชาจะทรงทำเมื่อใดก็ได้แต่ควรปฏิบัติบ่อย ๆ แล้วพระองค์ควรประทานทรัพย์สินสิ่งของจำนวนมาก เพราะความมั่งคั่งสมบูรณ์จะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อได้ให้แก่บุคคลที่ควรจะให้เสมือนผึ้งที่เก็บสะสมน้ำผึ้งไว้เพื่อผู้อื่น ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 3

การทำพิธีบูชาวงสรวยของท้าววิกรมมาทิตย์ตามที่ปรากฏในนิทานวิกรมจริต ทรงทำด้วยสาเหตุ 2 ประการคือ ประการแรก ทรงกระทำตามความประสงค์ของพระองค์เองโดยมิใช่โอกาสพิเศษ อีกประการหนึ่ง พระองค์ทรงกระทำเพราะเป็นโอกาสพิเศษเช่นต้อนรับเทศกาลวสันตฤดู หรือเพื่อสะเคาะเคราะห์ให้แก่ประชาชน

ง) พิธีกรรมประจำวัน พิธีกรรมประจำวันที่ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงปฏิบัติมีกล่าวไว้ในนิทานเรื่องที่ 23 ดังนี้
ในเวลาเช้า ท้าววิกรมมาทิตย์จะทรงทำสนชยากรรมก่อนแล้วจึงเสด็จออกว่า
ราชการบนสิงหาสน์ของพระองค์

ในเวลากลางวัน พระองค์ทรงชะโลมพระวรกายด้วยน้ำมัน ทรงชำระร่างกาย

ด้วยน้ำผสมไม้จันทร์และทรงแค้นองค์ หลังจากนั้นพระองค์จะ
ทรงบูชาวงสรวงเทพเจ้าและทรงให้ทานโดยประทานวัว
ที่กิน เมล็ดพันธุ์พืช และสิ่งของต่าง ๆ แก่พราหมณ์
คนยากจน คนตาบอด คนหูหนวก คนง่อย คนพิการ
และคนไร้ที่พึ่ง เมื่อประทานเสร็จแล้วพระองค์ทรง
ให้เด็ก ๆ ราชธิดาที่ยังไม่เสกสมรส คนชรา
และข้าราชการกินอาหารก่อนแล้วพระองค์จึง
เสวยอาหารที่เหลือ การกระทำเช่นนี้เป็นการ
แสดงความเป็นเจ้าของบ้านที่ค้ำ เมื่อเสวยอาหาร
แล้วพระองค์จะทรงพักผ่อนครู่หนึ่ง เพราะการกิน
อาหารแล้วพักผ่อนทำให้ชีวิตมีความสุข
ในเวลาเย็น พระองค์จะทรงทำพิธีสนชยากรรมอีกครั้งหนึ่ง
แล้วจึงเสวยอาหารและบรรทม

3. จริยธรรมที่เกี่ยวกับการปกครอง

รัชสมัยของท้าววิกรมมาทิตย์ เป็นสมัยที่ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย
หรือการปกครองแบบกษัตริย์มีอำนาจสูงสุด ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีจริยธรรม
เป็นเลิศ บ้านเมืองของพระองค์จึงเจริญรุ่งเรือง จริยธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองที่
ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงปฏิบัติมีดังนี้

ก) การขยายอาณาเขต จริยธรรมข้อนี้เป็นหน้าที่
อันค้ำแรกของพระราชา เพราะสาเหตุที่มีการเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นเป็นพระราชา
ก็เพื่อให้บุคคลผู้นั้นเป็นผู้นำในการทำศึกสงครามซึ่งมีกล่าวถึงเป็นตำนานในวรรณคดี
หลายเรื่องเช่น ในไคตเรยพราหมณะ (อรรถกถาศัมภีร์ฤคเวท) และในไคตคีรียอุปนิษัต
ก็ไคกล่าวว่ากลุ่มชนที่ไม่มีราชาจะไม่สามารถต่อสู้ในสงครามได้⁵⁵

55

A.L. Basham, The Wonder That Was India (Calcutta :
Fontana Books, 1971), p. 82.

นิทานที่กล่าวถึงการขยายอาณาเขตมี 2 เรื่องคือนิทานเรื่องที่ 16 และ นิทานเรื่องที่ 32 ท้าววิกรมมาติศย์ทรงขยายอาณาเขตไปในทิศต่าง ๆ ทั้งทางทิศ ตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือ เมื่อพระองค์ปราบปรามดินแดนเหล่านี้ ได้แล้ว พระองค์จะทรงแต่งตั้งให้พระราชโอรสของดินแดนเหล่านั้นปกครองบ้านเมือง ต่อไปด้วยวิธีการปกครองเช่นเดียวกับพระองค์ พระองค์เพียงแต่นำช้าง ม้า และ ของมีค่าต่าง ๆ จากคนร่ำรวยกลับพระนครของพระองค์เท่านั้น พระองค์มิได้ กวาดต้อนชาวเมืองกลับมาด้วย แสดงให้เห็นว่าแม้ในการทำสงครามพระองค์ก็ทรง พยายามไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน นอกจากนี้ในการปราบปรามดินแดนต่าง ๆ นั้น ท้าววิกรมมาติศย์ทรงใช้เพียงคชไม้นั้น ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 32

ข) การบำเพ็ญทุกขบารุงสุขให้แก่ราษฎร ในรัชสมัย ของท้าววิกรมมาติศย์มีแต่ความสงบสุขเพราะไม่มีคนชั่วร้าย เช่น ฆาตกรหรือขโมย พระองค์ส่งजारบรูษไปยังดินแดนต่าง ๆ เพื่อสืบข่าวคราวและสภาพความเป็นอยู่ ของราษฎร ท้าววิกรมมาติศย์ทรงปกครองดินแดนกว้างใหญ่ไพศาล พระองค์จึงไม่ สามารถดูแลทุกข์สุขของราษฎรได้ด้วยพระองค์เอง พระองค์จึงต้องแต่งตั้งजारบรูษ ให้ทำหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณของพระองค์ เมื่อजारบรูษกลับมารายงาน พระองค์ว่าผู้ใดทุกข์ร้อน พระองค์จะทรงเสด็จไปขจัดทุกข์ร้อนเหล่านั้น และหาก ไม่มีเรื่องทุกข์ร้อนใดเกิดขึ้นพระองค์ก็จะทรงบริจาคน้ำให้แก่คนยากจนและคนพิการ

ข. จริยธรรมของชนชั้นสูง

คนอินเดียโบราณถือว่าคนในสังคมแบ่งเป็น 4 วรรณะ คือ วรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร บุคคล 3 วรรณะแรกคือวรรณะ พราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ และวรรณะแพศย์ จัดเป็นชนชั้นสูงเพราะเป็นทวิชะหรือ ผู้ที่เกิด 2 ครั้ง คือเกิดจากกรรมมารดาครั้งหนึ่ง และเกิดในศาสนาด้วยพิธีอุปนัย ครั้งหนึ่ง ดังนั้นจริยธรรมของชนชั้นสูงจึงหมายถึงจริยธรรมของพราหมณ์ จริยธรรม ของข้าราชการ และจริยธรรมของพ่อค้า แต่จริยธรรมของพ่อค้านี้ ในนิทานวิกรมจริต กล่าวไว้แต่เพียงว่า พ่อค้าที่ดีควรรักษาทรัพย์และไม่ควรใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายแม้เพียง เบี้ยวเดียว ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 12 ดังนั้นจริยธรรมของชนชั้นสูงในส่วนนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะจริยธรรมของพราหมณ์ และข้าราชการเท่านั้นดังนี้

1. จริยธรรมของพรหมณ์

จริยธรรมของพรหมณ์เท่าที่ปรากฏในนิทานวิกิรมจริคมี่เพียงประการเดียว คือ การปฏิบัติหน้าที่ตามศาสนบัญญัติ

หน้าที่ของพรหมณ์ตามที่ศาสนบัญญัตินั้นมี 6 อย่างคือ การเรียนและการสอนพระเวท การบูชาวงสรวงเพื่อตนเองและการบูชาวงสรวงเพื่อผู้อื่น การให้และการรับทาน ในบรรดาหน้าที่เหล่านี้การศึกษาเล่าเรียนจัดเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับพรหมณ์ที่อยู่ในวัยเยาว์ การศึกษาเล่าเรียนตามที่ปรากฏในนิทานวิกิรมจริคมี่ไม่จำกัดเฉพาะการศึกษาพระเวทเท่านั้น แต่หมายถึงการศึกษาศิลปศาสตร์ทุกแขนง เช่น วิชาเวทศาสตร์ โหราศาสตร์ คาราศาสตร์ แพทยศาสตร์ และธรรมศาสตร์ สำหรับหน้าที่การสอนพระเวทนั้น ในนิทานวิกิรมจริคมี่ได้กล่าวเน้นเกี่ยวกับหน้าที่นี้โดยเฉพาะ เพียงแต่กล่าวไว้ในนิทานเรื่องที่ 9 ว่ากมลกรได้เดินทางไปสำนักอาจารย์เพื่อขอศึกษาเล่าเรียน และอาจารย์ได้รับกมลกรเป็นศิษย์และสั่งสอนวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้ซึ่งแสดงว่าหน้าที่การสอนนั้น พรหมณ์ได้ปฏิบัติเช่นกันเพียงแต่วิชาที่สอนมิได้จำกัดเฉพาะพระเวทเท่านั้น เช่นเดียวกับวิชาที่ศึกษาเล่าเรียน

การบูชาวงสรวงเพื่อตนเองและการบูชาวงสรวงเพื่อผู้อื่นหมายความว่าพรหมณ์มีหน้าที่ประกอบพิธีบูชาวงสรวง หากทำเพื่อตนเองก็คือการบูชาวงสรวงเพื่อให้เทพเจ้าพึงพอใจตน ในขณะที่ทำพิธีบูชาวงสรวงนั้นพรหมณ์จะสวดมนต์ภาวนาไปด้วยจนกระทั่งเทพเจ้าพึงพอใจและประทานพรหรือของวิเศษให้ ส่วนการทำพิธีบูชาวงสรวงเพื่อคนอื่นก็คือการบูชาวงสรวงที่บุคคลว่าจ้างให้พรหมณ์มาประกอบพิธี เพื่อถวายเครื่องเช่นสังเวทย์ให้แก่เทพเจ้าหรือบรรพบุรุษ

ส่วนหน้าที่ของพรหมณ์อีก 2 อย่างคือการให้และการรับทานนั้น การให้ทานของพรหมณ์ไม่มีกล่าวถึงในนิทานเรื่องใดเลย แต่การรับทานมีกล่าวถึงในนิทานหลายเรื่องจนกล่าวได้ว่าในบรรดาหน้าที่ 6 อย่างของพรหมณ์นี้ หน้าที่การรับทานเป็นหน้าที่ที่ปรากฏบ่อยครั้งที่สุด ทั้งนี้คงเป็นเพราะผู้แต่งเป็นพรหมณ์ จึงต้องการเน้นให้บุคคลหมั่นบริจาคทานให้แก่พรหมณ์

2. จริยธรรมของข้าราชการ

ระบอบการปกครองของอินเดียบารามาจากจะมีพระราชาเป็นผู้นำในการบริหารประเทศแล้วยังจะต้องมีข้าราชการเป็นผู้ช่วยเหลือ ข้าราชการที่ชาญฉลาดและรู้จักหน้าที่ของตนมีส่วนช่วยเสริมสร้างบารมีให้แก่พระราชาและช่วยให้พระองค์ปกครองประเทศได้อย่างดี ในนิทานวิกรมจริตได้กล่าวถึงหน้าที่ของข้าราชการไว้ดังนี้

ก) หน้าที่ของจากรบุรุษ จารบุรุษเป็นข้าราชการที่มีความสำคัญต่อพระราชามาก เพราะเป็นผู้สืบข่าวคราวความเคลื่อนไหวของราษฎรและพระราชาในดินแดนอื่น ทำให้พระราชาทรงทราบความเป็นไปของราษฎรว่ายังจงรักภักดีอยู่หรือไม่ มีเรื่องเคียดแค้นอย่างไรหรือไม่ และทำให้ทรงทราบเรื่องราวของดินแดนอื่น ซึ่งถ้าพระองค์จะยกทัพไปปราบปรามก็จะทรงทราบว่าควรทำในเวลาใด จารบุรุษที่ดีแม้บ้านเมืองจะสงบสุขก็ไม่ละเลยต่อหน้าที่แต่ยังคงนำเรื่องราวที่น่าสนใจ เช่น เรื่องแปลกประหลาดมาทูลพระราชาอยู่เสมอ หน้าที่ของจากรบุรุษมีปรากฏในนิทานเรื่องที่ 7 เรื่องที่ 8 และเรื่องที่ 17

ข) หน้าที่ของข้าราชการทั่วไป นิทานวิกรมจริตได้แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของข้าราชการที่ว่านอกจากจะช่วยพระราชการบริหารประเทศแล้วยังต้องถวายคำแนะนำแก่พระราชาให้ทรงทำกิจที่ควรทำในเวลาที่เหมาะสมด้วย เช่น ถวายคำแนะนำให้ทรงบัญชาสันตฤกษ์เพื่อให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์และบังเกิดศานติสุข (นิทานเรื่องที่ 16) และหากพระราชาทรงทำกิจในเวลาที่ไม่เหมาะสมก็ทูลเตือนให้ทรงทราบ เช่น เมื่อท้าววิกรมมาทิดย์ทรงพิชิตดินแดนต่าง ๆ แล้วและจะเสด็จกลับเข้าพระนคร แต่เวลานั้นเป็นเวลาอัปมงคลไม่เหมาะกับการเสด็จเข้าพระนคร โหรได้ทูลให้ทรงวังงรออยู่นอกพระนครก่อนจนกว่าจะถึงเวลาที่เป็นมงคล (นิทานเรื่องที่ 16) นอกจากนั้นหากว่าพระราชาทรงดัดสันพระทัยลงโทษรุนแรงเกินไปข้าราชการที่ดีต้องทูลตักเตือน เช่น พระราชาทรงสั่งให้ขับราชโอรสผู้ทำความผิดออกจากพระนคร เหล่ามนตรีได้ทูลคัดค้านเพราะราชโอรสคือผู้ที่ต้องสืบราชสมบัติต่อจากพระราชา การขับออกจากพระนคร เป็นการกระทำที่รุนแรงและจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในเวลาต่อมา

(นิทานเรื่องที่ 31)

นอกจากนี้ข้าราชการที่ควรปฏิบัติตามคำสั่งของพระราชาให้สำเร็จเรียบร้อยได้ เพราะการปฏิบัติตามคำสั่งของพระราชาได้เรียบร้อยก็เสมอ ๆ นั้น เป็นการเสริมสร้างบารมีของพระราชาอย่างหนึ่ง (นิทานเรื่องที่ 5)

ค. จริยธรรมของคนทั่วไป

จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมสงบสุข จริยธรรมสามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางการเมืองได้ เพราะจริยธรรมช่วยเสริมสร้างคุณภาพของคนซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ จริยธรรมของคนทั่วไปตามที่ปรากฏในนิทานวิกรมจริตม์ดังนี้

1. หน้าที่ของคฤหัสถ์

หน้าที่สำคัญของคฤหัสถ์คือการมีบุตรและอบรมสั่งสอนให้บุตรเป็นคนดี คนอื่นเคียดแค้นว่าบุตรเป็นประทีปและเป็นความงามของวงศ์ตระกูล คฤหัสถ์ต้องมีบุตรก่อนจึงจะดำเนินชีวิตขั้นที่สามคือชั้นวานปรสัดได้ และบุคคลผู้ไม่มีบุตรย่อมไม่พบหนทางสวรรค์ (นิทานเรื่องที่ 4) หน้าที่อีกประการหนึ่งของคฤหัสถ์คือการเลี้ยงดูบิดามารดาที่แก่ชรา ภรรยาที่ซื่อสัตย์ และบุตรที่เยาว์วัย คฤหัสถ์ที่ทอดทิ้งภรรยา ผู้เชื่อฟัง เณลียาวฉลาด ให้กำเนิดบุตรชาย พูจจาอ่อนหวาน และไม่มีความผิดคดองตกนรกไม่มีวันจบสิ้น นอกจากนี้คฤหัสถ์ก็ไม่ควรประพฤติผิดประเวณีหรือมองคูภรรยาของผู้อื่น (นิทานเรื่องที่ 4 เรื่องที่ 5 และเรื่องที่ 27)

2. หน้าที่ของภรรยา

หน้าที่สำคัญของภรรยาคือการติดตามสามี ภรรยาควรติดตามสามีไปทุกหนทุกแห่งเสมือนแสงจันทร์ที่เคลื่อนไปตามดวงจันทร์ หากว่าสามีตายภรรยาก็ควรที่จะเผาตนเองตายตามในกองไฟที่เผาสามี เพราะหญิงม่ายเป็นหญิงที่ปราศจากความสุข และร่างกายของนางไม่มีประโยชน์เสมือนคันไทรในป่าช้า ความตายจึงเป็นหนทางที่ดีที่สุด การตายตามสามียังทำให้ตระกูลของมารดา ตระกูลของบิดา และตระกูลของสามีบริสุทธิ์ และยังทำให้หญิงนั้นได้อยู่บนสวรรค์นานเท่าจำนวนเส้นขนสามโลฏฐิครั้งที่อยู่ในตัวคน นอกจากนี้การติดตามสามีแล้ว ภรรยามีหน้าที่ปฏิบัติธรรมเพราะ

การปฏิบัติธรรมของภรรยาสามารถช่วยสามีให้พ้นจากบาปกรรมทั้งปวงได้ ภรรยา มีหน้าที่บูชาสามี เพราะสามีเป็นผู้ให้ภรรยาอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดและสามีเป็นที่ ฟึ่งที่ประเสริฐที่สุดสำหรับภรรยา (นิทานเรื่องที่ 30) และภรรยาที่ดีไม่ควรหลง ใหลความสวยงามจนลืมหน้าที่ของตน (นิทานเรื่องที่ 12)

3. หน้าที่ของบุตร

หน้าที่สำคัญของบุตรคือ การศึกษาหาความรู้ เพราะความรู้เป็นเครื่องประดับ ที่งดงามของมนุษย์ เป็นทรัพย์สมบัติที่เก็บซ่อนไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในยามคับขัน ความรู้ ก่อให้เกิดความรื่นเริง ความรุ่งเรืองและความสุข ความรู้เป็นเพื่อนในการเดินทาง ไปต่างแดน ความรู้เป็นเสมือนमारคาคือคอยปกป้องรักษา ความรู้เป็นเสมือนมิดาคือ คอยแนะนำสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ความรู้ทำให้ชื่อเสียงขจรขจายไปทุกทิศทุกทาง บุคคล ผู้เกิดในสกุลต่ำก็ย่อมแต่มีความรู้ดีกว่าบุคคลผู้เกิดในสกุลสูงแต่ไม่มีความรู้ เพราะ สามภพนับถือผู้ที่มีความรู้เท่านั้น และผู้ที่ไม่มีความรู้เป็นภาระของแผ่นดิน และเป็น เสมือนสัตว์ในรูปของมนุษย์ หน้าที่ของบุตรประการที่สองคือ การค้าจุนและเป็นที่ยิ่ง ของวงศ์ตระกูล ข้อความในนิทานวิกรมจริตกล่าวว่าครอบครัวที่มีบุตรเพียงคนเดียว แต่เป็นผู้ค้าจุนครอบครัวและเป็นที่ยิ่งของวงศ์ตระกูลดีกว่าครอบครัวที่มีบุตรหลายคนแต่ ไม่ทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัว หน้าที่ของบุตรประการสุดท้ายคือ การปฏิบัติธรรม บุตรผู้ไม่ปฏิบัติธรรมเป็นบุตรผู้ไม่มีประโยชน์สำหรับครอบครัว เสมือนแม่โคที่ไม่มีน้ำนม และไม่มีลูก (นิทานเรื่องที่ 21)

4. การเคารพและการบูชาเทพเจ้า

คนอินเดียโบราณเชื่อว่ากิจการใด ๆ ก็ตามมนุษย์จะทำสำเร็จได้ก็ด้วย ความเมตตากรุณาของเทพเจ้า ดังนั้นบุคคลควรเคารพและบูชาเทพเจ้าอยู่เสมอ หากว่าบุคคลบูชาเทพเจ้าในเวลาปกติเขาจะได้รับความสุขและไม่ต้องเกิดอีก ใน นิทานเรื่องที่ 7 กล่าวว่า การเคารพพระภคชนเพียงครั้งเดียวมีค่าเท่ากับการทำตน ให้บริสุทธิ์หลังจากไค้ทำพิธีอิศวรเมตถึง 10 ครั้ง และผู้ที่ทำพิธีอิศวรเมตถึง 10 ครั้ง ก็ยังต้องเกิดอีก แต่ผู้ที่ทำความเคารพพระภคชนจะไม่ต้องเกิดอีก และหากว่าบุคคล บูชาเทพเจ้าก่อนลงมือทำกิจการใด ๆ กิจการนั้นจะสำเร็จลุล่วงด้วยดี

5. การสะสมความดี

คำสอนของศาสนาสอนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะผลกรรม ไม่มีใครเป็นกรรมได้แม้แต่พระกามเทพผู้ทรงมีพระลักษณะเป็นมารคา ทรงมีพระวิษณุเป็นบิดา ทรงมีขลุ่ยถึง 5 คอกเป็นอาวุธ ก็ยังถูกพระเนตรที่สามของพระศิวะเผาไหม้เป็นจุณด้วยเหตุนี้คนทุกคนควรสะสมความดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความดีโดยไม่ต้องมีสาเหตุ และการทำความดีกับผู้ที่ไม่เคยอุปการะตน เป็นการทำความดีที่ดีกว่าการทำความดีอย่างอื่น บุคคลควรสะสมความดีเพราะความดีเท่านั้นที่เป็นที่พึ่งที่แท้จริงของคนผู้ปรารถนาความสุขอันไม่มีที่สิ้นสุดในสวรรค์ (นิทานเรื่องที่ 4 และเรื่องที่ 7)

6. การชำระบาป

การชำระบาปและกิเลสต่าง ๆ เพื่อทำร่างกายของตนให้บริสุทธิ์ เป็นจริยธรรมที่คนอื่นเคียดส่วนใหญ่อุปถัมภ์ วิธีชำระบาปและกิเลสต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในนิทานวิกรมจริตมี 2 วิธีคือ การให้ทานวิธีหนึ่ง และการอาบน้ำในแม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์วิธีหนึ่ง ในวิธีชำระบาป 2 วิธีนี้วิธีชำระบาปด้วยการอาบน้ำในแม่น้ำคงคาเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะนอกจากจะชำระบาปได้แล้ว การอาบน้ำในแม่น้ำคงคายังสามารถช่วยเหลือเชื้อสายทั้งหมดของผู้อาบ และสามารถช่วยผู้หมกมัวลงใจ ผู้ทนต์ทุกข์ทรมานด้วยบาปมหันต์ และผู้ที่ตกอยู่ในรอกันน้ำสะพริงกลัวได้อีกด้วย (นิทานเรื่องที่ 15)

7. การคบเพื่อนดี

นิทานวิกรมจริตได้กล่าวถึงสิ่งที่แสดงความเป็นเพื่อนไว้ในนิทานเรื่องที่ 3 และเรื่องที่ 19 ว่ามี 6 ประการคือ การให้และการรับ การบอกความลับและการถามความลับ การร่วมสุขส่ำราญและการให้ความส่ำราญ บุคคลควรคบเพื่อนดี เพราะการคบคนดีก่อให้เกิดความมิตีสุขอย่างใหญ่หลวงและนำความสำเร็จมาให้ด้วยเพื่อนที่แท้จริงยอมเป็นทุกข์เมื่อเห็นเพื่อนเป็นทุกข์ และยอมเป็นสุขเมื่อเห็นเพื่อนเป็นสุข (นิทานเรื่องที่ 11) ส่วนเพื่อนเทียมที่บุคคลไม่ควรคบคือเพื่อนที่จะอยู่ด้วยเฉพาะในยามที่บุคคลรุ่งโรจน์มีทรัพย์สินมากมายเท่านั้น เมื่อโชคร้ายเสียทรัพย์สินไปหมดสิ้นเพื่อนเหล่านี้ก็จะจากไป (นิทานเรื่องที่ 12) การคบคนชั่วเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ควรปฏิบัติ

เพราะเป็นสาเหตุแห่งความวิบัติอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเช่นที่พระเจ้ากรุงลงกาได้รับเมื่อ
ทรงลักพาตัวชายของพระราม

8. การมีวีรสุนทร

การมีวีรสุนทร หมายถึง การประพาศิขอบค้ำยวาท ในภาษาบาลีสุนทร
มี 4 อย่างคือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียดให้ร้ายผู้อื่น เว้นจาก
การพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล ไร้สาระ ไม่รู้จักกาลเทศะ⁵⁶
แต่วีรสุนทรที่จะกล่าวถึงในที่นี้ผู้วิจัยหมายรวมถึงการมีปิยวาทค้ำย ในนิทานvikramajit
ได้กล่าวถึงวีรสุนทรไว้ดังนี้ สาธุชนควรพูดแต่ความจริงและรักษาคำพูดของตน แม้ว่า
บุคคลจะได้รับความยากลำบากเพียงใด หรือแม้ธรรมชาติจะผันแปรไปคือดวงอาทิตย์
ขึ้นทางทิศตะวันตก ภูเขาเมรุเคลื่อนไหวได้ ไฟเย็น และคอกบัวแย้มบานที่ก้อนหินบน
ยอดเขาบุคคลก็ควรรักษาคำพูดของตน (นิทานเรื่องที่ 24) ประการที่สอง สาธุชน
ควรมีปิยวาท คือเจรจาค้ำยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานทั้งกับบุคคลในครอบครัว
และกับบุคคลอื่น ประการที่สาม สาธุชนไม่ควรตอบถ้อยคำผู้อื่นค้ำยถ้อยคำที่หยาบคาย
ประการที่สี่ สาธุชนไม่ควรพูดจาให้ร้ายผู้อื่น และประการสุดท้าย สาธุชนควรพูดให้ถูก
กาลเทศะ

9. การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

ในนิทานvikramajitสอนว่า บุคคลไม่ควรปล่อยให้เสียไปโดยเปล่า
ประโยชน์ แต่ควรใช้เวลาในการศึกษาพระเวทหรือช่วยเหลือผู้อื่น เช่นเดียวกับคัม
มะพร้าวก่อนที่มันจะผลอันหนักไว้เพื่อให้ผู้อื่นค้ำยน้ำอันหอมหวานจากผลของตน ดังปรากฏ
ในนิทานเรื่องที่ 4

10. การสละ

ในบรรดาจริยธรรมของคนทั่วไป จริยธรรมข้อการสละเป็นจริยธรรม
ที่สำคัญมาก ในนิทานเรื่องที่ 17 กล่าวว่า จริยธรรมข้อการสละนี้เหนือกว่า
จริยธรรมอื่น ๆ ถึงร้อยประการ การสละเป็นจริยธรรมข้อเดียวที่มีค่าควรแก่การ

⁵⁶ พระศรีวิสุทธิญาณ, อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ 1, หน้า 37.

สรรเสริญ และเป็นจริยธรรมที่ทำให้คนบูชาผู้ปศุสัตว์ ก้อนหิน และต้นไม้ การสละที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัตินี้ อาจจะเป็นการเสียดสละทรัพย์สิน เช่น อาหาร ที่ดิน และสิ่งของให้แก่คนยากจน หรืออาจจะเป็นการสละความปลอดภัยของตนเองเพื่อปกป้องรักษาชีวิตของผู้อื่นก็ได้ แต่การสละความปลอดภัยของตนเอง เพื่อปกป้องรักษาชีวิตของผู้อื่นเป็นการสละที่ดีที่สุด . ในนิทานเรื่องที่ 13 บอกว่า ผู้ที่ช่วยชีวิตสัตว์เพียงตัวเดียว ได้รับพรดีกว่าผู้ที่ให้โคพันตัวแก่พรหมณ์พันคนทุกวัน

11. ความพากเพียรและความกล้าหาญ

คำสอนในนิทานวิกรมจริตแสดงให้เห็นว่า บุคคลควรมีความพากเพียรและความกล้าหาญ กิจการแม้จะยากลำบากเพียงใดบุคคลก็สามารถทำให้สำเร็จลุล่วงได้ หากมีความพากเพียรและความกล้าหาญ ความพากเพียรทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 20 ส่วนความกล้าหาญ ทำให้บุคคลเป็นผู้ที่บุคคลอื่นนอบน้อม ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 17

12. ความรอบคอบในการดำเนินชีวิต

ในนิทานวิกรมจริตสอนว่า ในการดำเนินชีวิตนั้น บุคคลต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นมากมาย ในการเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ นั้น บางสิ่งควรเกี่ยวข้องกับ ความระมัดระวัง อย่าไว้วางใจเสียทีเดียว เช่น กิริยาท่าทางของสตรี ความโปครปรานของพระราชา มิตรภาพของงู และความรักใคร่ของพ่อค้า บางสิ่งบุคคลควรหลีกเลี่ยงเพราะอาจก่อให้เกิดอันตราย เช่น การข้ามแม่น้ำใหญ่ การเป็นอริกับมหาบุรุษ และการต่อสู้กับชนหมู่มาก บางสิ่งจัดเป็นบาปมหันต์ นำความอับยศ ความพินาศ ความวิบัติที่ร้ายแรง และเป็นหนทางนรกสำหรับผู้เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นบุคคลควรหลีกเลี่ยงโดยเด็ดขาด ความชั่วเหล่านี้ได้แก่ การเล่นการพนัน การบริโภคน้ำเมา สัตว์ การดื่มสุรา การสมาคมกับนางคนิกา การล่าสัตว์ การลักขโมย และการผิดประเวณี

13. ความมีกิริยามารยาท

ในนิทานวิกรมจริตได้กล่าวถึงจริยธรรมที่เกี่ยวกับกิริยามารยาทไว้ 3 ประการคือ

ก) มารยาทในการรับประทานอาหาร เมื่อถึงเวลา รับประทานอาหาร สามีภรรยาผู้เป็นเจ้าของบ้านควรให้เด็ก บุตรสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน

คนชรา หญิงมีครรภ์ คนป่วย เด็กสาว แขนก และคนไข้ รับประทานอาหารก่อน แล้ว
 เจ้าของบ้านจึงรับประทานอาหารที่เหลือ นอกจากนี้ ในการรับประทานอาหาร บุคคลไม่
 ควรจะรับประทานอาหารคนเดียว แต่ควรรับประทานอาหารร่วมกับญาติมิตรสองหรือสามคน
 เพราะการปฏิบัติเช่นนั้นนอกจากจะเป็นมารยาทที่ดีแล้ว ยังทำให้ผู้ประพฤติได้รับความ
 สำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา ได้รับความปีติยินดี และประสบความสำเร็จเรื่อง กัง
 ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 32

ข) มารยาทในการแต่งกาย ในนิทานวิกรมจริต
 สอนว่า อารมณ์เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงฐานะของบุคคล เป็นสิ่งเสริมความเปลี่ยนแปลง
 และความงาม และเป็นสิ่งที่สร้างความก้าวหน้าให้แก่ชีวิต ดังนั้นบุคคลควรแต่งกาย
 ด้วยอารมณ์ที่สวยงาม เช่นในนิทานเรื่องที่ 3

ค) มารยาทในการไปพบผู้อื่น ในนิทานวิกรมจริตสอน
 ว่า บุคคลไม่ควรไปพบพระราชา เทพเจ้า ครู หมอครู ภรรยาที่รัก มิตรที่รัก และบุตร
 ผู้เยาว์ด้วยมือเปล่า แต่ควรมีของขวัญไปมอบให้ด้วย การที่สอนเช่นนี้คงเป็นเพราะ
 บุคคลจะไปพบพระราชา เทพเจ้า ครู และหมอ ก็ต่อเมื่อมีกิจธุระซึ่งเป็นผลประโยชน์
 ของตน ดังนั้นจึงควรมีของขวัญซึ่งก็คือผลประโยชน์ไปตอบแทน ส่วนการที่ควรมีของ
 ขวัญไปฝากภรรยาที่รัก มิตรที่รัก และบุตรผู้เยาว์ก็เพราะการให้เป็นเครื่องหมาย
 ของความรักและมิตรภาพ ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 7